

Ježková, Petra

V interese pomníku : strategie kanonizace literátky na přelomu století

Bohemica litteraria. 2024, vol. 27, iss. 2, pp. 11-20

ISSN 1213-2144 (print); ISSN 2336-4394 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/BL2024-2-2>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.81212>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 22. 01. 2025

Version: 20250114

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

V interesu pomníku. Strategie kanonizace literátky na přelomu století

Petra Ježková

ABSTRACT

In the interest of the monument. Strategies for the canonization of the literary woman at the turn of the century

Monuments to deceased writers erected in public space helped to create visible and permanent sites of memory in the second half of the 19th century. Thus they helped to constitute a widely shared canon of Czech national literature. In that time institutions such as Svatobor and the Czech Academy played a key role in the field of commemoration. As far as women were concerned, Aleida Assmann's observation regarding a structural amnesia can be applied here without any hesitation. This fact can be very well observed after the death of Karolina Světlá in September 1899, when Eliška Krásnohorská attempted to break the *status quo*. She undertook a determined, assertive campaign to commemorate the writer in the form of a monument on Charles Square (another was planned and eventually erected in Podještědí). She did not hesitate to write to the president of the Academy, Josef Hlávka, to organize a petition of writers and editors, to dramatize Světlá's short story "in the interest of the monument" and to donate the proceeds for its realization. The result was the first monument to a female writer in the urban space of Prague.

KEY WORDS

Commemorations; monuments; women's movement; turn of the 19th and 20th century; Karolina Světlá.

KLÍČOVÁ SLOVA

Komemorace; pomníky; ženské hnutí; přelom 19. a 20. století; Karolina Světlá.

Významným podnětem pro veřejnou diskusi o umění bezesporu byly a jsou i pomníky, ať už pro jejich vlastní umělecké provedení, nebo pro předmět zobrazení. Pomníky vstupují do urbánního prostoru nebo do otevřené krajiny, a vzbuzují tak v kolemjdoucích myšlenku či vzpomínku na zobrazené, jejich dílo, odkaz. Jako takové jsou také silným nástrojem kanonizace umělců a současně se výrazně podílejí na přenesení diskuse o umění z uzavřeného prostředí elit do nejširší společnosti.

Prostřednictvím pomníků zesnulým spisovatelům ve veřejném prostoru byla v druhé polovině 19. století programově vytvářena viditelná a trvalá místa paměti, a byl tak konstruován i široce sdílený kánon národní literatury. Na poli komemorace hrály po svém vzniku klíčovou roli instituce Svatobor a Česká Akademie. Co se týká žen, platí tu ovšem bezesporu postřeh Aleidy Assmann o „strukturní amnézii“¹. A je skutečně pozoruhodné, skoro až zarážející, že jakkoli ženy v 19. století více či méně úspěšně pronikaly do literatury a v té souvislosti i do krátkodobé paměti literární kritiky, knižního obchodu, nakladatelských strategií, z dlouhodobé paměti – z literárního kánonu a z národního pantheonu Slavín zůstávají až do 20. století vyloučeny. Respektive až do konce 19. století můžeme sledovat genderovou nevyváženost, až diskriminaci v literární kanonizaci a komemoraci. Tuto tezi bych chtěla doložit následující kontextualizovanou případovou studií sledující peripetie vybudování pomníku Karoliny Světlé.

Ale vraťme se ještě na chvíli o několik desetiletí hloub, do roku 1862, kdy zemřela Božena Němcová. Krátce před tím téhož roku byl založen i spolek Svatobor a jednou z hlavních sfér jeho činnosti měla být právě komemorace: spolek měl dle svých stanov vzdávat poctu zemřelým spisovatelům skrze pomníky, náhrobky, pamětní desky, vydávání jejich děl apod.² Je zcela příznačné, že na pohřbu Němcové se Svatobor nijak nepodílel. Celý rituál byl plně v gesci ženských spolků, a také její náhrobek na Vyšehradě, který známe dnes, vznikl péčí Amerického klubu dam, který na to paradoxně doplatil svým zánikem. Když si totiž, pět let po smrti spisovatelky, všimly členky klubu, jak nevzhledný hrob jedna z nich má, iniciovaly sbírku, která vyústila po dvou letech v instalaci nového náhrobku s reliéfy Tomáše Seidana. (Do základů byly vloženy dobové památky,

1) *Prostory vzpomínání. Podoby a proměny kulturní paměti*: „[...] v análech historie se Fama nikdy nerýmuje na Žena. Napříč všemi sociálními vrstvami představují ženy anonymní pozadí, z něhož zářivě vystupuje mužská Sláva. Dokud je předpokladem vstupu do kulturní paměti heroická velikost a kanonizace /autora/ jako klasika, stávají se ženy systematicky obětí zapomnění. Jde přitom o klasický případ kulturní amnézie“ (ASSMANN 2018 /1999/: 61).

2) Šlo o jeden ze tří hlavních cílů spolku; zbylé dva byly: podporovat stipendia a cenami nadějně spisovatele a podporovat potřebné spisovatele a jejich rodiny.

včetně fotografií členek Klubu, vydání *Babičky* apod.) Iniciativa vyvolala značný ohlas – Americký klub dam, který se tak významně zviditelnil, byl vyzván policií k předložení svých stanov a jako nevhodný byl přes protesty roku 1870 zakázán (SECKÁ 2012: 43).

Svatobor, který měl od svého vzniku ambici koordinovat a zaštitovat národní komemoraci, financoval pamětní desky (Karla Havlíčka Borovského v Brixenu, Karla Hynka Máchy na Bezděze, Františka Palackého na úmrtním domě aj.), náhrobky (např. Václava Hanky a Jana Evangelisty Purkyně na Vyšehradě, Karla Havlíčka Borovského a Františka Ladislava Čelakovského na Olšanských hřbitovech aj.) a pomníky – Josefa Jungmanna a Karla Hynka Máchy (původně plánovaný pro Litomyšl, nakonec přesazený v průběhu příprav do Prahy). Díky štědrému daru smíchovského starosty Petra Matěje Fischera (26 000 zlatých) mohl spolek začít uskutečňovat myšlenku národního pantheonu – hrobku Slavín na Vyšehradském hřbitově. Ženy mezi aktivní členskou základnou Svatoboru chyběly, nefigurovaly ani jako možný předmět komemorace v žádném z těchto segmentů činnosti spolku.

Respektive je příznačné, že ačkoli oficiálně stály mimo agendu Svatoboru, prostřednictvím Sboru paní k uskutečnění národní loterie ve prospěch Zdeňky Havlíčkové se v průběhu roku 1861 ženy fakticky staly koordinátorkami sbírek a loterie ve prospěch osiřelé „dcery národa“. Sbírkou, jež dojemností předčí i sbírku na Národní divadlo, konkretizovala a formovala možnosti podpory pozůstalých po zesnulých spisovatelích (slečna Karolina Pavikovská darovala 2 429 koflík porculánový na šumící prášek, slečna Barbora Gallová 2 432 košíček ze skleněných korálů na navštěvenky, ctihodné sestry školské 2 441 síťovaný košík vysací z vlny a korálů, 2 442 polštářik na hodinky...; ANONYM 1862: [2]). Patetické svolání ke sbírce (patrně z pera Karoliny Světlé) ukazuje jasně k genderové nevyváženosti komemorace a naznačuje, že ženy půjdou na tomto poli a na poli spolčování ještě pár let svou cestou: „Za příkladem statečných synů i my, dcery národa českého, sestoupily jsme se ve spolek, abychom postavily důstojný pomník tomuto rekovnému bojovníkovi za svobodu a právo. Pomník ten vedle přání a povolání našeho záležitosti má v důstojném vzdělání a zaopatření osiřelé dcerky našeho Havlíčka“ (cit. dle LENDEROVÁ 2013: 104). Nedlouho poté se ustavuje (opět především iniciativou Karoliny Světlé) Americký klub dam (SECKÁ 2012).

Výrazem téhož fenoménu – genderově nevyvážené komemorace v 19. století (srov. NEKULA 2017: 372) – je i „velká dějepisná čítanka pro naše paní a dívky, nadepsaná *Slavín žen českých*, která od roku 1888 vycházela v časopisech *Včelka*

a *Domáci Hospodyně*, a roku 1894 byla vydána knižně v Libuši“. Autorka Teréza Nováková v bezmála pětisetstránkovém díle – jako v jistém pendantu k Slavínu svatoborskému – vynesla na světlo „vše, co v minulosti naší od báječných dob až do úpadku bělohorského české ženy vykonaly velkého“. Arne Novák postihl zřetelný propagační aspekt matčina díla a současně je charakterizoval i jako odpověď na onu strukturální amnézii, s níž byly ženy v jiných historických kompendiích a narativech vesměs přehlíženy, když píše o „nadšeném peru horlivé sběratelky a obratné popularisatorky“ a že „historie česká nevykládá se tu z určitého hlediska názorového, nýbrž předvádí v celé rozloze provázena vlasteneckým patosem citového zbarvení“ (NOVÁK 1930: 19; srov. NOVÁKOVÁ 1894).

Když 7. září 1899 zemřela Karolina Světlá, nekrolog v *Národních listech* jako by již věstil jisté svízele, s nimiž se uctění a kanonizace spisovatelky budou potýkat: „Však přijde den, kde i naši geniální české Sandové dostane se spravedlivého ocenění všeobecného; pak teprve stanoven bude po zásluze její význam v písemnictví našeho století. Než, zatím již má své místo ve Slavínu zajisté Jí nejmilejším: v nadšených srdcích millionů lidu Českého!“ (ANO-NYM 1899a: 1) Ve *Zlaté Praze* zakončil Arne Novák svůj obsáhlý nekrolog (se zhodnocením literárního a myšlenkového odkazu Světlé) vyličením posledních chvil spisovatelky: „Poslední však okamžik za rána dne 7. září 1899 byl krásný a klidný, jako by se bylo vrátilo vědomí, že jde duše v ústřety pravé otčině. Na sestárlé tváři nebožky dlel svatý mír a vznešený klid, s jakým velcí mrtví vstupují do Pantheonu“ (NOVÁK 1899: 531). Metafory *Slavína* a *pantheonu*, jimiž byly nekrology pointovány, byly právě a jenom metaforami a ve skutečnosti se vztahovaly k faktu, že do nedávno dostavěného mauzolea na Vyšehradě spisovatelka pochována nebude.

Kdo se ovšem chopil iniciativy k trvalému, hmatatelnému a viditelnému uctění osobnosti Světlé, byla pokračovatelka a vyznavačka jejího odkazu a agilní bojovnice za ženská práva Eliška Krásnohorská.

Krásnohorská byla v ženském hnutí nepřehlédnutelným zjevem a její energie a zápal dopomohly k uskutečnění nejedné převratné změny. Neúnavně agitovala, vysvětlovala, vedla podpisové akce. Vznik ženského gymnázia Minerva roku 1890 byl do značné míry její zásluhou; nepolevila, ani když jí záměr tehdy rozmlouvaly autority nejvyšší, jako například zkušený profesor Alois Jirásek, který svým podpisem iniciativu nepodpořil, což pak ještě dlouhá léta *ex post* vysvětloval jako nikoli výraz nepřízně podniků, ale jen jako přesvědčení, že navržené osnovy kladly na adeptky příliš vysoké nároky. Matěj Anastasia Šimáček,

redaktor *Světozoru*, tehdy provolání Minervy podpořil a vyjádřil propagátorce uznání: „Obdivuji se vskutku horlivosti a ráznosti, s jakou vlastenecké ženy naše překročily k uskutečňování svých ušlechtilých tužeb, obdivuji se, slovnatá slečno, Vaší nadšené příkladné, obětavé činnosti, která podnikání onomu jest podněcující pobídkou, zářivým vzorem. Přál bych si jen, abychom ve všech směrech národního našeho snažení mohli se vykázati a honositi podobnou ráznou horlivostí, aby veškeré naše zájmy opatřeny, podepřeny a k cíli přivedeny byly takovou obětavou, nadšenou součinností všech činitelů jako záměry Vaše.“³ Další řádky listu však podporu poněkud problematizují, respektive ukazují rozdíl mezi soukromým stanoviskem pisatele a jeho zveřejnitelným názorem: „Budte ujištěna ještě jednou plným mým souhlasem. Pokud se týče podpisu mého, rád jej připojuji, ač nijak nepokládám jej za důležitý a významný. Ale rozhodně nerad viděl bych, kdyby jméno mé mělo se ocitnouti tištěno pod veřejnými, návštěvními provoláními v novinách a jinde, a proto prosím Vás slovnatá slečno snažně, byste k takovým provoláním je nepřipojovala“ (IBID.).

Přesto nezviklána, vzala Krásnohorská za své i zbudování pomníku Karolině Světlé. Svatobor – ať už pro přemíru jiných úkolů, nebo pro naznačenou „strukturní amnézii“, s níž ženy z komemorace vynechával – nevyhodnotila jako nejlepšího spojence. Obrátila se proto na čelné představitele v té době již devět let fungující České Akademie. I zde ovšem narazila. Skrytý podporovatel jejich dřívějších snah M. A. Šimáček se i tentokrát uchýlil k diplomacii, s níž vysvětloval a obsírně zdůvodňoval, proč je její žádost k Akademii o zřízení pomníku předem odsouzena k nezdaru. Ani v Akademii nebylo pro ženy místo: „Že Č. Akademie není založena a zřízena tak, jak by měla, všichni cítíme. Základní chybou je, že věda má 3 třídy, všecko umění jedinou. Na celé slovesné umění připadá tedy třetina jedné třídy. *Zcela nespravedlivo je, že – následováno příkladu jiných akademií – i z účasti v naší vyloučeny jsou ženy.* Nemůže přec u nikoho z nás být sporu o tom, že takový zjev např., jako byla Světlá, měl být chloubou Akademie.“⁴ Česká Akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění byla zřízena deklarativně po vzoru francouzské Akademie (ta byla ovšem založena Ludvíkem XIII. roku 1635).⁵

Šimáček projednal věc s Heritesem, Raisem (Jirásk a Vrchlického nezastihl) a Krásnohorská se na jeho doporučení obrátila dopisem přímo na prezidenta

3) LA PNP. Dopis M. A. Šimáčka E. Krásnohorské z 22. 6. 1890.

4) LA PNP. Dopis M. A. Šimáčka E. Krásnohorské z 19. 9. 1899.

5) Důkladnou komparatistiku problematiky ženské otázky a evropských akademií necháváme v tuto chvíli stranou; musela by být předmětem hlubšího výzkumu.

Akademie Josefa Hlávku. Naslouchala, vysvětlovala, hledala možnosti. S představou, že by Akademie mohla financovat stavbu pomníku, se postupně – nikoli poraženecky a ne mlčky – loučila: „Ale věřte mi, – otevřeně přiznávám: zplakala bych nad Českou Akademií, jest-li tak zařízena, že musila po devět let svého trvání ignorovati veličinu, jako je Světlá, a že ji musí ignorovati i po smrti, nesmíc ani se rozhodnouti, že pořídí výtvarnou její památku.“⁶

Krásnohorská zorganizovala petici spisovatelů a redaktorů a poslala ji k podpisu i Šimáčkovi, jakkoli věděla, že takový prostředek neměl za přiměřený. Ve svém přesvědčení zůstávala konsekventní: „[...] ústup by mohl vypadati, jako by naše svědomí nebylo čisté.“⁷ Záhy ale dokázala pragmaticky vyhodnotit reálné podmínky a – dnešní terminologií – hledat jiné zdroje. Respektive generovala je do značné míry vlastní literární prací. Podle novely Karoliny Světlé sepsala veselohru *Přišla do rozumu* a výtěžek z provedení i poplatků za provozovací právo (které jako u většiny původních dramatických prací zastupoval Spolek spisovatelů belletristů Máj) měl být odveden vždy ve prospěch pomníku. Hru zadala Národnímu divadlu, kde ovšem ležela v kanceláři rukopisy zasypaného dramaturga, který odpověděl až využívaje šestitýdenní lhůty. Rukopis s politováním vrátil, poukazuje zejména k přílišné závislosti na prozaické předloze, a tudíž malé dramatickosti postav. Soukromě vyjádřil Krásnohorské a jejímu úsilí úctu a obdiv, jako veřejná osoba ale – vysvětloval – musí jednak jinak... Dokonce – jako by nestál dost pevně za zamítnutím – psal, že není neomylný a že již léta volá po „činoherní komisi“, která by potvrdila, nebo zvrátila jeho mínění v případech, kdy je svírán nejistotou...⁸

Dne 7. dubna 1900 bylo tedy uspořádáno alespoň veřejné čtení veselohry *Přišla do rozumu* v budově Ženského výrobního spolku. Šlo možná o první pokus o scénické čtení – role byly rozděleny mezi slečny frekventantky, které doplnili páni ochotníci, což bylo i v tisku vnímáno jako řešení neobvyklé a formou nové.⁹ V říjnu 1903 byla veselohra inscenována v holešovické Uranii, mimo Prahu byla uváděna spolky. Výtěžek z těchto akcí vydatně podpořil sbírku, která byla oficiálně zahájena v březnu 1900. Sbíralo se deset let a rovnou na pomníky dva; Krásnohorská totiž propojila funkčně sbírku na pražský pomník s iniciativou z kraje, kterou tak rovněž významně podpořila. Dle úmluvy měla sbírka částečně saturovat též náklady na pomník spisovatelky ve Světlé v Podještědí, a sice

6) LA PNP. Dopisy E. Krásnohorské M. A. Šimáčkovi z 19. 9. 1899.

7) LA PNP. Dopisy E. Krásnohorské M. A. Šimáčkovi z 29. 9. 1899.

8) LA PNP. Dopisy J. Liera E. Krásnohorské z 10. a 12. 3. a 6. a 9. 4. 1900.

9) Novátorství pokusu odráží i stručná anonce *Ženských listů*: „veřejné čtení [...] způsobem bude dosti neobyčejné“ *Ženské listy* 28, 1900, s. 88.

v poměru 90 % pro pražský pomník a 10 % pro podještědský.¹⁰ V dubnu 1910 bylo sebráno i s připsanými úroky 6 201 korun 36 haléřů: 2 000 korun věnoval Josef Hlávka osobně ve dvou darech, 1 003 koruny 20 haléřů přispěl Ženský výrobní spolek (přání spisovatelky, aby na její rakev nebyly položeny věnce, nýbrž složeny příspěvky k dobročinným účelům, tak byl interpretován s mírnou licenci¹¹), 1 198 korun 70 haléřů vynesla veselohra z pera Krásnohorské *Přišla do rozumu*, 710 korun 50 haléřů vybraly a přispěly Dámské spolky v Čechách a na Moravě, 424 korun 80 haléřů činily úhrnem dary jednotlivců a 245 korun 16 haléřů přispěly krajanky z Ameriky.

Neděle 29. května 1910 „se vyzlatila májovým sluncem“, jak se psalo v speciálním čísle *Ženských listů*, vydaném na křídovém papíře a popisujícím dopodrobna slavnost odhalení pomníku Karolině Světlé. Na Karlově náměstí, jen několik set metrů od úmrtního domu spisovatelky, se od rána do 11. hodiny u zahaleného pomníku shromažďovali zástupci korporací, spolků a stěžejních národních institucí, města, vzácní hosté z řad spisovatelů, deputace z Podještědí a další tisícíhlavé zástupy obecnstva. Sokolové drželi s praporem čestnou stráž u zahaleného pomníku a Hlahol pod vedením sbormistra Rudolfa Piskáčka zazpíval Slavnostní sbor Bedřicha Smetany – „Sláva Tobě, velký Slávy synu“ se pro tuto příležitost upravilo na „Sláva Tobě, velká Slávy dcero“¹² – a Jindřiška Flajšhansová přednesla vzletnou patetickou řeč, sepsanou Eliškou Krásnohorskou. Poté byla za zvuku mocné fanfáry z předehty Smetanovy *Libuše* provedené

10) Podještědské učitelstvo a místní inteligence vyzvala totiž veřejnost ke sbírce na pomník Světlé v úpatí Ještědu, vedle světelského kostelíka, v prosinci 1899. To již několik měsíců existoval Severočeský fond Karoliny Světlé, který byl založen v bezprostřední reakci na spisovatelčino úmrtí (provolání v *Ženských listech* 1899, č. 10). Další provolání následuje v 3. čísle *Ženských listů*; tentokrát už šlo o pomník na Karlově náměstí.

V provolání z 24. února 1900 je reflektována skutečnost, že jde o druhý pomník, na který byla v krátkém čase vyhlášena sbírka, a mj. z něj čteme, že zvláště ten pod Ještědem byl vnímán současně jako důležitý výraz českého vlastenectví v převážně německy osídleném kraji: „Poněvadž pak se o pomník svojí Světlé týmž právem jako Praha hlásí Ještěd, toto prameniště nejspañilejších jejích tvůrčích vnučnutí, pomezí ta bašta ohroženého severu českého, a v pravdě cítíme, jak jest důležité, aby pod Ještědem, na jehož temeni německá rozhledna pyšně chce kolkolem hlásati výboj odpůrců našich, se vztýčil ku obraně památník nezadatelné českosti té půdy nám drahé...“ Pod provoláními byli podepsáni za Ženský výrobní spolek náměstkyně starostky Johanka Patočková a vedoucí redaktori dobových periodik: za *Osvětu* Václav Vlček, za *Zlatou Prahu* Jaroslav Kvapil, za *Ženský svět* Tereza Nováková, za *Ženské listy* Eliška Krásnohorská, za *Ladu* Věnceslava Lužická, za *Hlas národa* Pavel Projsa, za *Národní politiku* Ludvík Bratršovský, za *Politik* Emil Brettner (ANONYM 1900: 1–2).

11) Krásnohorská velmi často mluvila o smrti, přičemž vyslovila přání, aby na její rakev nebyly položeny věnce, nýbrž aby místo nich příspěvky složeny byly k dobročinným účelům. Také si přála, aby hrob její označen byl pouze deskou, a nikoli pomníkem (ANONYM 1899b: 2; nekrolog).

12) Slavnostní sbor zkomponoval Bedřich Smetana na počest Karla Havlíčka Borovského, svého velkého přítele, při příležitosti odhalení jeho pamětní desky na domě, kde zemřel. Skladba byla poprvé provedena 15. května 1870, právě v den slavnostního odhalení pamětní desky. Text Emanuela Züngela začínal:

„Sláva Tobě, velký Slávy synu, / na našem ty nebi hvězdo skvoucí, / jenž jsi vlast svou v lásce nehynoucí / zdobil skvosty citů svých i činů. / Celý národ hle, ti poctu vzdává, / spěchaje dnes v Prahu Libušinu.“

sborem sokolských trubek odhalena busta spisovatelky, již se Sokolové uklonili, a bílé oděné žačky školy výrobního spolku ženského, kterou Světlá před 39 lety zakládala, z obou stran kráčely k pomníku a obsypaly jeho podnož růžemi. S holdy a věnovacími hesly byly kladeny věnce a kytice. A předsedkyně komitétu pro zbudování pomníku Jana Patočková poděkovala radě královského hlavního města Prahy, že dala přípisem z 13. října 1899 svolení a v sadech Karlova náměstí poskytla místo pro pomník Karoliny Světlé. Zvláště pak poděkovala ještě mecenáši Josefu Hlávkoví, sochaři Augustu Zoulovi a autoru architektonické koncepce pomníku Josefu Fantovi.

Tak byl odhalen první pomník literátky v urbánním prostoru Prahy.

Ve stejném roce byl dokončen Riegerův sál Obecního domu, vzdávající hold politikovi staročeské strany a obhájci českého státního práva. Ve dvou lunetách jej zdobí Švabinského skupinové portréty nejvýznamnějších soudobých výtvarných, literárních a hudebních osobností. V levé lunetě ve společnosti spisovatelů a básníků Svatopluka Čecha, Jana Nerudy, Jaroslava Vrchlického a Julia Zeyera stojí i Božena Němcová. (Ve vedlejší lunetě vidíme sochaře Josefa Václava Myslbeka, malíře Mikoláše Alše a Josefa Mánesa doprovázené skladateli Bedřichem Smetanou a Antonínem Dvořákem.) Marek Nekula upozornil, že průnik Němcové na Švabinského obraz zobrazující špičkový kánon české kultury neznamena ještě průlom směrem ke společnému pantheonu mužů a žen, a poukázal na silnou akcentaci ženskosti, která překrývá roli spisovatelky.¹³

Z něčeho takového již Zoulu a jeho pomník Světlé nemůžeme podezřívát.

Závěr

Z popsáných peripetií vysvitá rozpor mezi veřejným jednáním aktérů, zastávajících odpovědné pozice ve významných institucích, podílejících se na konstituování kulturního života a kanonizaci umělců, a jejich osobními vyjádřeními v korespondencích. Tento rozpor nemusí být vždy nutně interpretován jako nedostatek osobní odvahy nebo morální integrity. Je možné ho chápat i jako důsledek vrstevnaté komunikace provázející změny ve společnosti, které na-

13) „Němcová je zde zdvořile umístěna do středu kompozice a žensky zkrášlena bleděmodrou krinolínou, oranžovým paraplíčkem, barevným šátkem a rudým květem ve vlasech, zatímco její spisovatelští kolegové jsou vyvedeni střídavě v šedé, černé a hnědé. Němcová tedy v tomto literárním pantheonu není ani tak v roli spisovatelky jako spíše v roli ženy-múzy“ (NEKULA 2017: 372).

rážely na tradiční zřízení institucí, jež často následovaly konzervativní vzorce, byť jejich jednotliví představitelé mohli být jiného mínění (které třeba neuměli hned prosadit).

V novém tisíciletí pak ve Svatoboru docházelo postupně ke změnám:

Neutuchající aktivity, obětavost a dílo Krásnohorské byly doceněny u příležitost jejích životních jubileí: roku 1917 dostala k sedmdesátinám tisíc korun českých a byl jí zvýšen doživotní čestný honorář ze sta na dvě stě korun, roku 1922 dostala k pětasedmdesátinám od Svatoboru 10 tisíc korun. Genderovým narovnáním komemorace v rámci Svatoboru pak bylo pochování Růženy Svobodové na Slavíně roku 1920.

Výraznou proměnou prošla po vzniku Československé republiky též Akademie. Dne 10. listopadu 1918 byla přejmenována na *Českou akademii věd a umění* a v roce 1923 byla otevřena možnost řádného členství i pro ženy: jako první byla zvolena roku 1924 spisovatelka Eliška Krásnohorská.

Studie vznikla na základě institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace poskytované Ministerstvem kultury.

PRAMENY

ANONYM

- 1862 *Národní listy* 2, 1862, č. 2, 3. 1. 1862, s. [2]
- 1899a [nekrolog Karoliny Světlé], *Národní listy* 39, 1899, 8. 9. 1899, s. 1
- 1899b [provolání], *Ženské listy* 27, 1899, č. 10
- 1900 *Ženské listy* 28, 1900, s. 88
- 1910 *Ženské listy* 38, 1910, č. 6 (číslo věnované odhalení pomníku Karoliny Světlé)

KRÁSNOHORSKÁ, Eliška

- 1899a Dopis M. A. Šimáčkovi z 19. 9. 1899, pozůstalost M. A. Šimáčka, LA PNP
- 1899b Dopis M. A. Šimáčkovi z 29. 9. 1899, pozůstalost M. A. Šimáčka, LA PNP
- 1900 *Přišla do rozumu. Veselohra o třech dějstvích*. Dle stejnojmenné humoresky Karoliny Světlé napsala Eliška Krásnohorská (Praha: Šimáček)

LIER, Jan

- 1900 Dopisy E. Krásnohorské z 10. a 12. 3. a 6. a 9. 4. 1900, pozůstalost E. Krásnohorské, LA PNP

NOVÁK, Arne

- 1899 Karolina Světlá, *Zlatá Praha* 16, 1899, č. 45, s. 529–531

NOVÁKOVÁ, Teréza

1894 *Slavín žen českých* (Praha: Libuše)

LITERATURA

ASSMANNOVÁ, Aleida

2018 *Prostory vzpomínání. Podoby a proměny kulturní paměti*. Přel. Jakub Flanderka, Světlana Ondroušková a Jiří Soukup (Praha: Karolinum)

HECZKOVÁ, Libuše

2009 *Píšíci Minervy. Vybrané kapitoly z dějin české literární kritiky* (Praha: FF UK)

HOJDA, Zdeněk

1996 *Pomníky a zapomínky* (Praha – Litomyšl: Paseka)

LENDEROVÁ, Milena

2013 *Dcera národa? Tři životy Zdeňky Havlíčkové* (Praha: Paseka)

NEKULA, Marek

2017 *Smrt a zmrtvýchvstání národa. Sen o Slavíně v české literární kultuře* (Praha: Karolinum)

NOVÁK, Arne

1930 *O Teréze Novákové* (Česká Třebová: Fr. Lukavský)

POKORNÁ, Magdaléna

2009 *Josef Němec. Neobyčejný muž neobyčejné ženy* (Praha: Academia)

SECKÁ, Milena

2012 *Americký klub dam. Krůček k ženské vzdělanosti* (Praha: Národní muzeum)

Mgr. Petra Ježková, Ph.D., petra.jezkova@idu.cz, Kabinet pro studium českého divadla, Institut umění – Divadelní ústav, Praha, Česká republika / Czech Theatre Studies Department, Arts and Theatre Institute, Prague, Czech Republic

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.